

Samorząd Województwa Mazowieckiego

Dokument uzupełniający do Programu ochrony środowiska dla Województwa Mazowieckiego do roku 2022

Warszawa, grudzień 2016 r.

Przedmiotowe opracowanie jest dokumentem uzupełniającym do *Programu ochrony środowiska Województwa Mazowieckiego do roku 2022*, zwanego dalej *Programem* i *Prognozy oddziaływania na środowisko projektu Programu ochrony środowiska dla Województwa Mazowieckiego do roku 2022*, zwanej dalej *Prognozą*.

Podstawę prawną do przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko stanowią *Dyrektywa nr 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko* (Dz. Urz. WE L 197 z 21.7.2001, str. 30-37) oraz *ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz. U. 2016 poz. 353, z późn. zm.) – zwana dalej *ustawą OOS*.

Niniejszy dokument uwzględnia wymagania zawarte w art. 43 *ustawy OOS*.

Niniejszy dokument zawiera:

- I. **Uzasadnienie** - zgodnie z art. 42 ust. 2 *ustawy OOS* zawierające informacje o udziale społeczeństwa w postępowaniu oraz o tym, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa.

- II. **Podsumowanie** - zgodnie z art. 55 ust. 3 *ustawy OOS* - zawierające uzasadnienie wyboru przyjętego dokumentu w odniesieniu do rozpatrywanych rozwiązań alternatywnych, a także informację, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione:
  1. ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko;
  2. opinie właściwych organów (Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska, Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny);
  3. zgłoszone uwagi i wnioski;
  4. wyniki postępowania dotyczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone;
  5. propozycje dotyczące metod i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu.

- III. **Opinię Ministra Środowiska** - zgodnie z art. 17 ust. 2 pkt 1 *ustawy Prawo ochrony środowiska* z dnia 27 kwietnia 2001 r (Dz. U. z 2016 r. poz. 672 z późn. zm.) wraz z informacją o uwzględnieniu bądź wyjaśnieniem przyczyn nieuwzględnienia uwag.

Ad.I Uzasadnienie zawierające informacje o udziale społeczeństwa w postępowaniu oraz o tym, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa.

Decyzją Zarządu Województwa Mazowieckiego, w dniu 22 lipca 2016 r. projekty *Programu* i *Prognozy*, skierowane zostały do konsultacji społecznych. Informujące o tym Zawiadomienie zostało umieszczone:

- na stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego;
- na tablicy ogłoszeń w siedzibie UMWM;
- w Dzienniku Gazeta Prawna.

Ponadto informacja o konsultacjach społecznych wysłana została drogą elektroniczną do powiatów z terenu województwa mazowieckiego.

Projekty *Programu* i *Prognozy* zostały również przesłane do konsultacji Mazowieckiej Radzie Działalności Pożytku Publicznego¹.

Konsultacje społeczne projektów *Programu* i *Prognozy* trwały od 22 lipca 2016 r. do 12 sierpnia 2016 r.

Tabela 1. Uwagi otrzymane w procesie konsultacji społecznych

Lp.	Treść uwagi	Komentarz Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
Mazowiecka Rada Działalności Pożytku Publicznego		
1	Uwaga do <i>Programu</i> : Propozycja aktualizacji nazwy dokumentu „Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2012-2015”	Z projektu wykreślono dokument „Wojewódzki program opieki nad zabytkami jest z lat 2012-2015”, który jest już nieaktualny.
2	Uwaga do <i>Programu</i> : Propozycja uzupełnienia zapisów o dodanie organizacji pozarządowych, jako realizatorów działań edukacyjnych zapisanych w projekcie	Uwaga została uwzględniona. Organizacje pozarządowe zostały wpisane w dokumencie jako podmiot odpowiedzialny za realizację <i>Programu</i> .
3	Uwaga do <i>Programu</i> : str. 54 - słabe strony - zbyt kategoryczne określenie, że transport zbiorowy w miastach jest niewydolny	Uwzględniono propozycję zmiany. Zaproponowano zmianę w <i>Programie</i> na: niewystarczająca przepustowość transportu zbiorowego. Intencją Wykonawcy było wskazanie, że ze względu na duży tłok w środkach transportu zbiorowego część ludności porusza się samochodami, co z kolei generuje hałas w centrach miast, również w RPO WM 2014-2020 wskazuje się, że w województwie podejmowana jest niedostateczna liczba działań na rzecz transportu zbiorowego
4	Uwaga do <i>Programu</i> : str. 77 - jeden z akapitów na dole strony - program bezpieczeństwa powodziowego w dorzeczu Wisły środkowej powstawał, ale nie powstał	Przeredagowano zdania w <i>Programie</i> : „W latach 2011-2013 powstał projekt <i>Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Regionie Wodnym Środkowej Wisły</i> ” na następujące : „W latach 2011-2013 podjęto prace nad <i>Programem Bezpieczeństwa Powodziowego w Regionie Wodnym Środkowej Wisły</i> , które jednak nie zostały ukończone”.
5	Uwaga do <i>Programu</i> : str. 169 - OP 5.3. – propozycja dopisania budowy nowych linii kolejowych, o których mowa w programie rozwoju transportu w województwie mazowieckim	Uwaga została uwzględniona. Zaproponowano zmianę zapisów zadań dotyczących transportu kolejowego. Do celu OP.I. zadanie - <i>Zwiększenie udziału transportu kolejowego w przewozach pasażerskich oraz towarowych</i> ,

¹ Powołana Zarządzeniem Marszałka Województwa Mazowieckiego zarządzenie Nr 18/15 z dnia 27 stycznia 2015 r. w sprawie powołania członków Mazowieckiej Rady Działalności Pożytku Publicznego, zmienione zarządzeniem Nr 138/15 z dnia 18 grudnia 2015 r., zarządzeniem 149/16 z dnia 8 stycznia 2016 r., zarządzeniem Nr 163/16 z dnia 1 lutego 2016 r. i zarządzeniem 281/16 z dnia 9 listopada 2016 r.

Lp.	Treść uwagi	Komentarz Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
		<i>w tym zakup nowego taboru i budowa linii kolejowych (zad.OP.3.2), natomiast do celu KA.I. Ochrony przed hałasem zaproponowano zadanie: Modernizacja lub rewitalizacja transportu kolejowego, w tym wsparcie infrastruktury dworcowej i modernizacja linii kolejowych (KA.1.2.) Jako podmioty odpowiedzialne zostaną dopisane- PKP, KM, SKM, WKD, PLK.</i>
6	Uwaga do Programu: str. 175 - KA 2.2. – propozycja zapisu wskazującego konieczność eliminowania ekranów dźwiękochłonnych, szpecących okolicę i bardzo podrażających koszt realizacji inwestycji	Oczywiście budowa ekranów znacznie zwiększa koszt realizacji inwestycji, co pokazał również NIK w raporcie na ten temat, jednak rozwiązaniem nie jest zupełne wyeliminowanie ich budowy a stosowanie w granicach rozsądku. Może się zdarzyć, że z różnych przyczyn np. brak miejsca na budowę wałów ziemnych, budowa ekranów będzie rozsądniejszym i czasami niezbędnym rozwiązaniem. Problematyka dotycząca ekranów akustycznych będzie szerzej omówiona w przygotowywanych programach ochrony środowiska przed hałasem dla dróg, linii kolejowych i lotnisk. Przyjęcie dokumentów przewiduje się w 2017 roku. Ponadto należy zaznaczyć, że część mieszkańców Mazowsza jest zainteresowana budową ekranów .
7	Uwaga do Programu: str. 182 – brak wskazania działania spółek wodnych i małej retencji, jako sposobów zwalczanie problemów powodziowych i suszy	Uwaga została uwzględniona. Dodano „spółki wodne” jako podmiot odpowiedzialnego za realizację Programu. Zadanie dotyczące małej retencji jest uwzględnione w Kierunku interwencji ZW.4 (zad.ZW.4.1). Generalnie staramy się unikać dublowania zadań (niezasadne dublowanie kosztów) oczywiście zdając sobie sprawę że niektóre zadania można jednocześnie wpisać do kilku kierunków. Ta informacja będzie zawarta w metodologii.
8	Uwaga do Programu: str. 183 - GWS 1.2. – propozycja zidentyfikowania i opisanie ryzyk.	Uwaga uwzględniona. Dodano-brak środków finansowych jako ryzyko.
9	Uwaga do Programu: str. 185 - GWS – propozycja określenia działań, które rozdzielają kanalizację deszczową od ściekowej	Dodano zadanie Budowa kanalizacji deszczowej (burzowej) na terenach zurbanizowanych.
Mieszkańcy		
10	Uwaga do Programu: 2.5 GOSPODAROWANIE WODAMI (ZW) - Rozwoju budownictwa wyposażonego w systemy służące wtórnemu wykorzystaniu wody. Nie jestem ekspertem w tej sprawie, ale wiem, że to możliwe. Przykład: Piaseczno osiedle przy ul. Zagajnikowej - zużyta woda jest wykorzystywana do spłukiwania w toaletach.	Uwzględniono w zadaniu ZW.1.4. które otrzymało następujące brzmienie: ZW.1.4. Ograniczenie zużycia wody w obrębie terenów miejskich (ponowne wykorzystanie „wody szare” i „deszczówki” do celów gospodarczych) oraz w przemyśle (np. recykulacja wody, zamykanie obiegu wody).
11	Uwaga do Programu: 2.6 GOSPODARKA WODNO – ŚCIEKOWA (GW) - Dla nowych budynków mieszkalnych obowiązek gromadzenia deszczówki na cele własne, np. do podlewania, mycia kostki brukowej. Jest to karygodne, że najpierw wodę deszczową odprowadza się za wszelką cenę, np. poprzez kanalizację (koszty!), a potem myje się podwórka wodą pitną lub podlewa nią trawniki.	Uwagi nie uwzględniono gdyż nie ma podstaw prawnych do wpisania takiego obowiązku.
12	Uwaga do Programu: 2.2.1 POWIETRZE - Każda jednostka policji drogowej powinna być wyposażona w urządzenia służące do pomiaru jakości spalin emitowanych przez samochody. W przedmiotowym opracowaniu można zobowiązać samorządy lub jednostki policji (?) Do zakupu takich urządzeń. Konieczne bowiem jest wyeliminowanie z ruchu drogowego ewidentnych trucielei.	Uwaga uwzględniona. Dopisano dodatkowe zadanie OP.3.11. Wyposażenie właściwych jednostek w urządzenia do pomiaru emisji zanieczyszczeń do powietrza.

Lp.	Treść uwagi	Komentarz Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
13	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: 2.2.1 POWIETRZE - Jak w praktyce wygląda kontrola tego, co jest spalane w piecach domowych? Kto ma to kontrolować na terenach pozamiejskich, tj. Tam, gdzie nie ma straży miejskiej? Jestem przekonana, że kontrole tego rodzaju są realizowane w znikomym zakresie. Konieczne jest dokładne poinformowanie społeczeństwa, pouczenie, co należy robić, gdy wie się o problemie palenia śmieci w gospodarstwie domowym. W przedmiotowym Programie mogą znaleźć się zapisy o konieczności przeprowadzania akcji informacyjnych przez samorządy.</p>	<p>Zgłoszona uwaga została uwzględniona w zadaniu <i>OP.6.7. Opracowanie i prowadzenie akcji promocyjno-edukacyjnych w zakresie ochrony powietrza w tym gospodarki niskoemisyjnej oraz promowanie rozwiązań przyczyniających się do redukcji emisji zanieczyszczeń</i></p>
14	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: 2.2.1 POWIETRZE - Obowiązek nasadzeń drzew (nie karłów w doniczkach) w miastach dla samorządów i sposób oceny realizacji tego obowiązku (miara realizacji).</p>	<p>Zgłoszona uwaga została uwzględniona w <i>Kierunku interwencji - ZP.3. Ochrona i rozwój zieleni na terenach zurbanizowanych</i>, w zadaniu <i>ZP.3.1. Budowa, modernizacja i pielęgnacja terenów zieleni</i>, oraz w zadaniu <i>ZP.3.2. Wprowadzanie elementów zazieleniających obszary zabudowane (tzw. zielone dachy, zielone ściany)</i></p>

Ad.II Podsumowanie zawierające uzasadnienie wyboru przyjętego dokumentu w odniesieniu do rozpatrywanych rozwiązań alternatywnych, a także informację, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione:

1. Ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko;
2. Opinie właściwych organów (RDOŚ, PWIS)
3. Zgłoszone uwagi i wnioski;
4. Wyniki postępowania dotyczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone;
5. Propozycje dotyczące metod i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu.

Przedsięwzięcia proponowane do realizacji w ramach *Programu*, ze względu na swoje przeznaczenie i cele oraz wywierane skutki, będą miały zdecydowanie pozytywny wpływ na środowisko oraz zrównoważony rozwój. Rozwiązania alternatywne dla inwestycji poprawiających walory środowiskowe nie mają uzasadnienia zarówno z formalnego jak i ekologicznego punktu widzenia.

Przeprowadzona w ramach *Prognozy* analiza celów *Programu*, a w szczególności jego spójności z dokumentami strategicznymi wskazuje, że są one w pełni zgodne z postanowieniami tych dokumentów, a także wynikają wprost z postanowień zawartych w tych dokumentach oraz obowiązującym w Polsce prawie.

Wariantowaniu mogłyby podlegać analizy doboru sposobów i środków osiągnięcia tak określonych celów. Biorąc pod uwagę fakt, że również i w tym przypadku sprecyzowane w *Programie* działania w zdecydowanej większości wynikają z innych dokumentów sektorowych, rozważanie alternatyw nie znajduje także i w tej kwestii odpowiedniego uzasadnienia.

Ponadto, po 6 latach *Program* będzie podlegał aktualizacji i w przypadku zmiany podejścia do realizacji któregoś z działań, możliwe będzie uwzględnienie tego faktu w aktualizacji *Programu*.

Jako dodatkowy argument potwierdzający brak potrzeby przedstawiania rozwiązań alternatywnych w ramach niniejszej *Prognozy* są wyniki przeprowadzonych analiz, które pozwalają stwierdzić, że realizacja zamieszczonych w *Programie* rozwiązań ma zdecydowanie pozytywny wpływ na środowisko, oraz że realizacja jego postanowień nie powoduje występowania znaczących negatywnych oddziaływań na środowisko, w tym na obszary Natura 2000.

Ad.1. Ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko.

Sporządzenie *Prognozy* do *Programu* wynika z zapisów *ustawy* OOS oraz Dyrektywy nr 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. Urz. WE L 197 z 21.7.2001, str. 30-37).

Opracowanie przygotowane zostało na potrzeby przeprowadzenia procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Przy ocenie wykorzystano wypracowane kryteria oceny oddziaływania uwzględniające stan i największe problemy środowiska, możliwe negatywne oddziaływania i charakterystykę projektów, które mogą być wsparte przez *Program*, jak też i cele dokumentów strategicznych międzynarodowych, krajowych i regionalnych.

Głównym celem *Prognozy* jest określenie skutków dla środowiska zarówno pozytywnych, jak i negatywnych, jakie związane mogą być z realizacją ustaleń *Programu*.

Prognoza ustaliła, że pomimo pewnej poprawy stanu środowiska, jaka nastąpiła w ostatniej dekadzie na terenie województwa mazowieckiego, nadal można wyróżnić i zdefiniować szereg problemów, które wymagają podjęcia konkretnych działań. Ponadto, w przypadku braku realizacji analizowanego *Programu* zakładać należy, że nastąpi pogorszenie stanu środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego na terenie Mazowsza, co w efekcie będzie miało zdecydowanie negatywny wpływ na życie i zdrowie ludzi oraz zachowanie walorów przyrodniczych województwa.

Realizacja niektórych działań określonych w *Programie* może powodować negatywne oddziaływania na poszczególne komponenty środowiska, zabytki oraz dobra materialne. Sytuacje takie są jednak nieliczne i w zdecydowanej większości realizacja działań określonych w *Programie* przyniesie korzyści środowiskowe, które znacznie przewyższają możliwe negatywne oddziaływania. Zdecydowaną większość stwierdzonych negatywnych oddziaływań można wyeliminować poprzez stosowanie odpowiednich działań minimalizujących oraz zastosowanie procedur wynikających z obowiązujących przepisów.

Nie stwierdzono również występowania znaczących negatywnych oddziaływań na środowisko przyrodnicze, w tym także na przedmioty ochrony obszarów Natura 2000 jak również na integralność sieci Natura 2000.

Prognoza wskazała możliwość wystąpienia ryzyka, że zabraknie środków na realizację poszczególnych działań analizowanych w *Programie*, ponieważ zakres działań koniecznych do realizacji jest bardzo ambitny i kosztowny w realizacji.

Ad.2. Opinia właściwych organów (RDOŚ, PWIS).

O wymagane opinie wystąpiono z pismem z dnia 11 lipca 2016 r. do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie (PE-ZD.I.7011.2.2016.EW) i pismem z dnia 19 lipca 2016 r. do Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Warszawie (PE-ZD.I.7011.2.2016.EW).

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Warszawie w opinii z dnia 18 sierpnia 2016 r. (pismo znak: WOOS-I.410.455.2016.JD), zaopiniował przedłożony projekt *Programu* wraz z *Prognozą*, z zastrzeżeniami koniecznymi do uwzględnienia.

Tabela 2. Uwagi otrzymane od Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie

Lp.	Treść uwagi	Komentarz Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Warszawie		
1	Uwaga do <i>Programu</i> : Str. 126 - w nomenklaturze ochrony gatunkowej nie funkcjonuje pojęcie ochrona całkowita tylko ścisła i częściowa.	Uwaga uwzględniona. Przeredagowano cały akapit, wskazując na zasoby gatunków roślin i zwierząt notowane na terenie Parku, nie skupiając się na charakterze ochrony.

Lp.	Treść uwagi	Komentarz Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
2	Uwaga do <i>Programu</i> : Str. 126 - w opisie Kampinoskiego Parku Narodowego błędnie wskazano gatunki roślin objęte ochroną gatunkową.	Uwaga uwzględniona. Przeredagowano cały akapit, wskazując na zasoby gatunków roślin i zwierząt notowane na terenie Parku, nie skupiając się na charakterze ochrony.
3	Uwaga do <i>Programu</i> : Str. 126 i 136 - nieścisłości w liczbie gatunków roślin podlegających ochronie ścisłej. Str. 126 „Ponadto 74 występujących w Parku gatunków roślin podlega ochronie całkowitej, m.in. wawrzynek wilczełyko, lilia złotogłów, sasanki otwarta i łąkowa, bluszcz pospolity, storczyki.” Wawrzynek wilczełyko objęty jest częściową ochroną gatunkową, natomiast bluszcz pospolity nie jest objęty ochroną gatunkową. Str. 136 „Jest ona środowiskiem dla około 90 gatunków roślin naczyniowych podlegających ochronie ścisłej, 20 objętych ochroną częściową oraz 10 uznanych za rzadkie i zagrożone.”	Uwaga uwzględniona. Ze względu na zmiany zachodzące w rozporządzeniach dot. gatunków roślin objętych ochroną wykazano ogólne zasoby gatunkowe roślin i zwierząt, bez wskazywania ile z nich jest objętych ochroną ścisłą. Wskazano na gatunki rzadkich i cennych roślin, które występują w całym województwie nie skupiając się na zasobach KPN (zgodnie z dalszą sugestią).
4	Uwaga do <i>Programu</i> : Str. 136 - łoś nie jest gatunkiem objętym ochroną gatunkową na mocy rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 6 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. poz. 1348) lecz jest gatunkiem łownym wymienionym w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych (Dz. U. z 2005 r. Nr 45, poz. 433).	Uwaga uwzględniona. Usunięto informację nt. gatunkowej ochrony łośa.
5	Uwaga do <i>Programu</i> : Str. 136 - błędne sformułowanie zdania: „Gatunki zwierząt, które objęto ochroną gatunkową na terenie Mazowsza to: - ryby - różanka, koza złotawa, piskorz, strzebla błotna, głowacz białopłetwy; - płazy - żaba moczarowa, kumak nizinny; - owady - pachnica dębowa i kozioróg dębosz, czerwończyk nieparek, modraszek telejus; - gady - żółw błotny; - ssaki — łoś, ryś, wydra, borsuk, nocek Natterera nocek duży, nocek rudy, gacek brunatny, nocek Brandta.” Tak sformułowane zdanie może być zrozumiane, że tylko wymienione gatunki ryb, płazów, owadów, gadów i ssaków objęte są ochroną gatunkową na terenie Mazowsza. Wyżej wymienione gatunki objęte są ochroną gatunkową na terenie całego kraju, a nie tylko na terenie województwa mazowieckiego. Na terenie województwa regionalny dyrektor ochrony środowiska może wprowadzić, na czas określony, w drodze aktu prawa miejscowego w formie zarządzenia, ochronę gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, nieobjętych ochroną. Liczba gatunków ryb, płazów owadów, gadów i ssaków objętych ochroną gatunkową na terenie województwa mazowieckiego jest znacznie większa niż podana w opracowaniu.	Przeredagowano zgodnie z uwagą.
6	Uwaga do <i>Programu</i> : Str. 133 - obszar Natura 2000 Puszcza Kampinowska powinna być zaznaczona kolorem przeznaczonym dla obszarów, które jednocześnie są obszarami specjalnej ochrony ptaków jak i specjalnymi obszarami ochrony siedlisk	Poprawiono zgodnie z uwagą.
7	Uwaga do <i>Programu</i> : Str. 134 - wśród głównych zagrożeń wymienia się m.in. wydobycie torfu, tymczasem obecnie czynnik ten ma znacznie mniejsze znaczenie niż niewymieniany w tekście wpływ drapieżnictwa (spowodowanego przede wszystkim wysoką liczebnością lisów w wyniku stosowania szczepionek przeciwko wściekliznie). Tego typu zagrożenie jest wymieniane w stosunku do wszystkich obszarów specjalnej ochrony ptaków położonych w dolinach rzek i na terenach łąkowych.	Zgodnie z uwagą usunięto informację nt. wydobycia torfu, wprowadzono zdanie dot. zagrożenia ze strony drapieżników i ich oddziaływania na ptaki.
8	Uwaga do <i>Programu</i> : Str. 134 - ochronę gatunkową omawia się głównie na przykładzie Puszczy Kampinoskiej.	Uwaga uwzględniona. Zmieniono zapisy i oparto się głównie na wykazach gatunków wskazanych w SDF obszarów Natura 2000 z obszaru całego

Lp.	Treść uwagi	Komentarz Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
		województwa dzięki czemu jest to reprezentatywna informacja.
9	Uwaga do <i>Programu</i> : Str. 134 - aktualnie w województwie mazowieckim nie ma ustanowionych stref ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania kraski (jakkolwiek sam gatunek dzięki działaniom czynnej ochrony wciąż jeszcze na Mazowszu występuje).	Uwaga uwzględniona. Usunięto informację dotyczącą ochrony strefowej kraski.
10	Uwaga do <i>Programu</i> : Str. 134 - nie wymienia się gatunków charakterystycznych dla Mazowsza, których populacje na tym terenie stanowią znaczący odsetek populacji krajowej (np. kraska, kulik wielki, błotniak łąkowy, rybitwa białoczelna, sieweczka obroźna, brodziec piskliwy, świergotek polny, dudek, rybitwa czarna).	Uwaga uwzględniona. Zmieniono zapisy i oparto się głównie na wykazach gatunków wskazanych w SDF obszarów Natura 2000 z obszaru całego województwa dzięki czemu jest to reprezentatywna informacja.
11	Uwaga do <i>Programu</i> : Str. 146 - tekst o zasobach przyrodniczych w kontekście zmian klimatu jest niezrozumiały - sugeruje on, że różnorodność biologiczna jest zachowana, bo ekosystemy stają się coraz odporniejsze. Regres wielu siedlisk przyrodniczych (zwłaszcza mokradłowych i związanych z wypasem) oraz spadek populacji niektórych gatunków zwierząt (np. cietrzew, rycyk, kraska, kulik wielki, płaskonos) zdają się świadczyć o czymś zgoła przeciwnym. Przyjęcie zbyt optymistycznego punktu widzenia w kwestii różnorodności biologicznej może prowadzić do niepodejmowania działań ochrony czynnej.	Przeredagowano zgodnie z uwagą.
12	Uwaga do <i>Programu</i> : Str. 124, 133-134, 149 - niekonsekwencja w podawaniu informacji nt. łącznej powierzchni obszarów Natura 2000 oraz ich liczby. W aspekcie środków finansowych, przy szacowaniu jakichkolwiek kwot, należy mieć na uwadze specyfikę mazowieckiego rynku oraz brak ustandaryzowanych stawek za usługi związane m.in. z ochroną przyrody. Nie jest zatem możliwe wystawienie obiektywnej opinii nt. wskazanych w projekcie kwot związanych z finansowaniem działań na obszarach Natura 2000.	Ujednociono zapis zgodnie z uwagą.
13	Uwaga do <i>Programu</i> : Str. 127 - Parki krajobrazowe - nieścisłości z danymi w aktach prawnych dla parków krajobrazowych przy podawaniu informacji o planach ochrony: Akapit 5 „dla dwóch z nich ustanowiono plany ochrony (Nadbużański Park Krajobrazowy oraz Mazowiecki Park Krajobrazowy).” Wojewoda Łódzki ustanowił plan ochrony Bolimowskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Łódzkiego z 2008 Nr 73 poz. 733) działającego na podstawie rozporządzenia Nr 36 Wojewody Łódzkiego z dnia 17 października 2005 r. w sprawie Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, znajdującego się w granicach województwa łódzkiego (Dz. Urz. Woj. Łódzkiego z 2005 r. Nr 318 poz. 2928) oraz rozporządzenia Nr 9 Wojewody Mazowieckiego z dnia 4 kwietnia 2005 r. w sprawie Bolimowskiego Parku Krajobrazowego leżącego częściowo w granicach województwa mazowieckiego (Dz. Urz. Woj. Maz. z 2005 r. Nr 75 poz. 1978).	Przeredagowano zgodnie z uwagą.
14	Uwaga do <i>Programu</i> : Str. 128 - Tabela 41 „Parki krajobrazowe w województwie mazowieckim” - nieścisłości z danymi w aktach prawnych dla parków krajobrazowych w zakresie powierzchni parku i otuliny, przy wskazywaniu położenia (powiaty), przy przytaczaniu walorów krajobrazowych parków, czy celów ochrony poszczególnych parków: Lp. 4 Tabeli Mazowiecki Park Krajobrazowy - kolumna położenie” - nie podano pow. garwolińskiego - zgodnie z obowiązującym aktem prawnym „Park wraz z otuliną zlokalizowany jest (...)w powiecie garwolińskim ”	Uwaga uwzględniona. Uzupełniono oraz skorygowano do wartości oraz informacji podanych w rozporządzeniach.

Lp.	Treść uwagi	Komentarz Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
	-kolumna „Walory przyrodnicze i cele ochrony” - wybrano wybiórczo ogólne cele, pominięto cel ogólny: ochrona i kształtowanie cennego krajobrazu leśno-łąkowo-polnego, pominięto cele ochrony wartości przyrodniczych, cele ochrony wartości historycznych i kulturowych, cele ochrony walorów krajobrazowych;	
15	Uwaga do <i>Programu</i> : Lp. 5 Tabeli Chojnowski Park Krajobrazowy - kolumna „położenie” - podano pow. grójecki - zgodnie z obowiązującym aktem prawnym „Park wraz z otuliną zlokalizowany jest w powiecie piaseczyńskim” - kolumna „Walory przyrodnicze i cele ochrony” - wybrano wybiórczo szczególne cele ochrony - tylko cele ochrony wartości przyrodniczych, wybrano cele ochrony wartości historycznych i kulturowych, pominięto cele ochrony walorów krajobrazowych;	Uzupełniono oraz skorygowano zgodnie z uwagą
16	Uwaga do <i>Programu</i> : Lp. 1 Tabeli Brudzeński Park Krajobrazowy - kolumna „Walory przyrodnicze i cele ochrony” - wybrane wybiórczo szczególne cele ochrony - tylko cele ochrony wartości przyrodniczych	Uzupełniono oraz skorygowano zgodnie z uwagą
17	Uwaga do <i>Programu</i> : Lp. 7 Tabeli Nadbużański Park Krajobrazowy - kolumna „Walory przyrodnicze i cele ochrony” - nie podano celów ochrony parku	Uzupełniono oraz skorygowano do wartości oraz informacji podanych w rozporządzeniach.
18	Uwaga do <i>Programu</i> : Lp. 3 Tabeli Bolimowski Park Krajobrazowy - kolumna „powierzchnia Parku” - podano 9877ha na terenie woj. mazowieckiego; - kolumna „powierzchnia Otuliny” - nie podano pow. na terenie woj. mazowieckiego. <i>Zgodnie z obowiązującym aktem prawnym „na terenie województwa mazowieckiego Park wraz z otuliną obejmuje obszar o powierzchni 9.877,03ha, w tym otulina stanowi obszar o powierzchni 1.550,06ha;</i> - kolumna „Walory przyrodnicze i cele ochrony” - wybrano wybiórczo szczególne cele ochrony; - tylko wybrane cele ochrony wartości przyrodniczych, pominięto cele ochrony wartości historycznych i kulturowych, cele ochrony walorów krajobrazowych.	Uzupełniono oraz skorygowano zgodnie z uwagą.
19	Uwaga do <i>Programu</i> : Lp. 6 Tabeli Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu - kolumna „Powierzchnia Otuliny” - podano, że nie wyznaczono otuliny na terenie woj. mazowieckiego - zgodnie z obowiązującym aktem prawnym „na terenie województwa mazowieckiego obszar Parku obejmuje 15 393ha, a obszar otuliny obejmuje 7909ha. ” - kolumna „Walory przyrodnicze i cele ochrony” - nie podano celów ochrony parku	Uzupełniono oraz skorygowano zgodnie z uwagą
20	Uwaga do <i>Programu</i> : Lp. 8. Tabeli Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy - kolumna „Powierzchnia Parku” - podano 5230ha na terenie woj. mazowieckiego - zgodnie z obowiązującym aktem prawnym „Na terenie województwa mazowieckiego Park obejmuje obszar o powierzchni 5230,1 ha. ” - kolumna „Walory przyrodnicze i cele ochrony” - wybrano wybiórczo szczególne cele ochrony - tylko cele ochrony wartości przyrodniczych, wskazano na cele ochrony wartości historycznych i kulturowych bez przytoczenia jakie, pominięto cele ochrony walorów krajobrazowych;	Uzupełniono oraz skorygowano zgodnie z uwagą
21	Uwaga do <i>Programu</i> : Lp. 9 Tabeli Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy - kolumna „Położenie” - nie podano granice administracyjne miasta Płocka - kolumna „Powierzchnia Parku” - podano 16 750ha na terenie woj. mazowieckiego	Uzupełniono oraz skorygowano zgodnie z uwagą

Lp.	Treść uwagi	Komentarz Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
	<p>- kolumna Powierzchnia Otuliny " - podano, że brak danych na terenie woj. mazowieckiego Zgodnie z obowiązującym aktem prawnym „JVa terenie województwa mazowieckiego Park wraz z otuliną obejmuje obszar o powierzchni całkowitej 27 045ha, w tym otulina obejmuje obszar o powierzchni 10 295ha. "</p> <p>- kolumna „Walory przyrodnicze i cele ochrony" - wybrano wybiórczo szczególne cele ochrony</p> <p>- tylko cele ochrony wartości przyrodniczych, wybrano cele ochrony walorów krajobrazowych, pominięto cele ochrony wartości historycznych i kulturowych.</p>	
22	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Str. 124, 127, 131, 135 - Tabela 40 formy ochrony przyrody na terenie województwa mazowieckiego, Parki krajobrazowe, Obszary chronionego krajobrazu, Pozostałe formy ochrony przyrody" - projekt Programu szczegółowo podaje dane dotyczące liczby oraz powierzchni form ochrony przyrody ze wskazaniem, że informacje pozyskano z różnych źródeł. Rejestry poziomu centralnego i regionalnego są w trakcie uzupełniania i aktualizowania. Do czasu zakończenia tego procesu liczba obszarów i obiektów chronionych jak i ich opisy mogą odbiegać od stanu rzeczywistego. Do czasu zakończenia aktualizacji RDOS w Warszawie wskazuje na pozyskiwane na bieżąco informacje, wg których na obszarze województwa mazowieckiego znajduje się:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 189 rezerwatów przyrody (kompetencje RDOS w Warszawie), - 9 parków krajobrazowych (utworzonych przez wojewodę), - 30 obszarów chronionego krajobrazu (29 obszarów wyznaczonych przez wojewodę, 1 wyznaczony przez radę gminy), - 35 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych (30 ustanowionych przez wojewodę, 5 ustanowionych przez rady gmin), - 881 użytków ekologicznych (876 ustanowionych przez wojewodę, 5 ustanowionych przez rady gmin), - 6 stanowisk dokumentacyjnych (ustanowionych przez wojewodę). <p>Podana na str. 127 powierzchnia zajmowana przez parki krajobrazowe wymaga sprawdzenia w związku z nieścisłościami w tabeli na str. 128. Sygnalizuje się, że informacja o zajmowanych powierzchniach wymaga sprawdzenia celem zachowania zgodności z obowiązującymi aktami prawnymi.</p>	Poprawiono zgodnie z uwagą.
23	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Str. 216 - z zakresu zadań planowanych do realizacji do roku 2022 w zakresie obszaru interwencji: „Zasoby Przyrody" - Zapisy programu powstały na bazie wypełnionej przez RDOS w Warszawie ankiety (w załączeniu).</p> <p>- Pozycja ZP.1.1. Kontynuacja prac na opracowaniu i zatwierdzeniem planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 - kwota 740 tys. zł. - W ankiecie mowa była o uzupełnieniu wiedzy o przedmiotach ochrony na obszarach Natura 2000 wynikającym z już ustanowionych planów zadań ochronnych za kwotę 744 500,00 zł.</p> <p>Proponuje się zastosować np. taki zapis: ZP.1.1. Kontynuacja prac nad zatwierdzaniem planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 i uzupełnienie wiedzy o przedmiotach ochrony w obszarach Natura 2000 wynikające z tych planów.</p>	Poprawiono zgodnie z uwagą.
24	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Pozycja ZP.1.7. Monitoring obszarów chronionych „objętych działaniami ochrony czynnej" (w szczególności obszarów Natura 2000).</p> <p>Proponuje się wykreślić: „objętych działaniami ochrony czynnej" ponieważ monitoring prowadzi się również na obszarach, na których nie prowadzi się działań ochrony czynnej.</p>	Uwaga uwzględniona. Monitoring obszarów chronionych powinien odnosić się do wszystkich obszarów, nie tylko do tych na których prowadzi się działania ochrony czynnej.

Lp.	Treść uwagi	Komentarz Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
25	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Pozycja ZP.1.10. Uzupełnienie oznakowania form ochrony przyrody tablicy informującymi o ich nazwach. W kolumnie „podmiot odpowiedzialny za realizację” zostały wpisane oprócz RDOS w Warszawie, KPN i gminy, natomiast koszty realizacji zadania wpisano jedynie te podane przez RDOS w Warszawie.</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Wykreślono KPN gdyż nie wskazał tych zadań do realizacji. Gminy pozostawiono, chociaż nie podały kosztów realizacji.</p>

Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Warszawie w opinii z dnia 11 sierpnia 2016 r. (pismo znak: ZS.9022.1400.2016.GC) w zakresie sanitarno-higienicznym zaopiniował pozytywnie projekt *Programu* wraz z *Prognozą*, nie wnosząc uwagi i wniosków.

Ad.3. Zgłoszone uwagi i wnioski.

Podczas przeprowadzonych konsultacji społecznych nie wpłynęły uwagi dotyczące *Prognozy*.

Ad.4. Wyniki postępowania dotyczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone

Biorąc pod uwagę lokalny i regionalny charakter możliwych do wystąpienia oddziaływań na środowisko, a także położenie województwa mazowieckiego w centrum Polski w dużej odległości od granic kraju, należy stwierdzić, że realizacja *Programu* nie będzie skutkowałą możliwością wystąpienia oddziaływań transgranicznych, wobec czego dokument ten nie musi być poddawany procedurze transgranicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Ad.5. Propozycje dotyczące metod i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu.

Zakres przewidzianego monitoringu obejmuje zarówno:

- monitoring środowiska – poprzez analizę wskaźników charakteryzujących stan środowiska,
- monitoring założeń programowych – poprzez realizację celów i zadań ujętych w *Programie*.

Monitoring pozwoli na dokonanie oceny procesu wdrażania oraz kierunków ewentualnej niezbędnej modyfikacji analizowanego dokumentu.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, co dwa lata oceniany będzie stopień realizacji przyjętych w nim celów i zadań, poprzez sporządzanie raportów z wykonania *Programu*.

W celu efektywnego monitorowania zaproponowano do wykorzystania wskaźniki środowiskowe dokumentujące wpływ wykonanych działań zapisanych w *Programie* na stan środowiska.

Ad.III Opinia Ministra Środowiska wraz z informacją o uwzględnieniu bądź wyjaśnieniu przyczyn nieuwzględnienia uwag

Zgodnie z art. 17 ust. 2 pkt 1 ustawy – Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz. U. z 2016 r. poz. 672 z późn. zm.) *Program* wraz z *Prognozą* przesłane zostały do Ministra Środowiska celem zaopiniowania (dokumenty w opiniowaniu od 31 sierpnia 2016 r. do 24 października 2016 r.).

Ministerstwo Środowiska przekazało przedmiotowe dokumenty do podległych jednostek rządowych celem przekazania opinii i uwag, tj. do: Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych, Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Państwowego Instytutu Badawczego - Państwowego Instytutu Geologicznego.

Ministerstwo Środowiska, pismem znak: DZM-wks.075.2.2016.JZ z dnia 24 października 2016 r. zaopiniowało pozytywnie przedłożony projekt *Programu* wraz z *Prognozą*, pod warunkiem wprowadzenia stosownych korekt.

Tabela 3. Uwagi otrzymane w ramach opiniowania dokumentów przez Ministerstwo Środowiska

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
Ministerstwo Środowiska		
1	Uwaga do <i>Programu</i> : W dokumencie w żaden sposób nie odniesiono się do idei gospodarki o obiegu zamkniętym	Uwaga uwzględniona. Opisano gospodarkę w obiegu zamkniętym (Circular economy).
2	Uwaga do <i>Programu</i> : Sformułowanie „utyliczacji odpadów” należy zastąpić „gospodarką odpadami”.	Uwaga uwzględniona. Poprawiono na „gospodarką odpadami”.
3	Uwaga do <i>Programu</i> : Zamiast „regionalnych instalacji przetwarzania odpadów komunalnych” powinno być „regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych”.	Zgodnie z uwagą dodano „do”- regionalne instalacje DO przetwarzania odpadów komunalnych.
4	Uwaga do <i>Programu</i> : Budowa zakładu termicznego unieszkodliwiania odpadów subregionu płockiego - należy doprecyzować o jakie odpady chodzi (np. komunalne, przemysłowe) i czy ma być to instalacja do unieszkodliwiania, czy też jednak odzysku, tzn. odzysku energii.	Poprawiono zgodnie z uwagą.
5	Uwaga do <i>Programu</i> : Zamiast „hierarchii postępowania z odpadami” powinno być „hierarchii sposobów postępowania z odpadami”.	Poprawiono zgodnie z uwagą.
6	Uwaga do <i>Programu</i> : Opisując projekt dokumentu pt.: „Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla województwa mazowieckiego na lata 2016-2021 z uwzględnieniem lat 2022-2027” nie wskazano terminów osiągnięcia wyznaczonych celów.	Przeredagowano tekst zgodnie z uwagą (podano terminy osiągnięcia wyznaczonych celów).
7	Uwaga do <i>Programu</i> : Niektóre z celów powinny być ujęte jako ilościowe, a nie jakościowe – np. w przypadku recyklingu odpadów.	Uwaga uwzględniona. Wskaźniki zostały opracowane zgodnie z zasadą SMART i wytycznymi MŚ.
8	Uwaga do <i>Programu</i> : Zamiast „wraków samochodów” powinno być „pojazdów wycofanych z eksploatacji”.	Poprawiono zgodnie z uwagą.
9	Uwaga do <i>Programu</i> : Należy doprecyzować sformułowanie: „preselekcja”	W wyniku przeredagowania tekstu zgodnie ze zmianami w PGO WM 2022 zapis został usunięty.
10	Uwaga do <i>Programu</i> : Należy doprecyzować zapis: „uszczelnienia systemu gospodarki odpadami, tak aby nie spalano odpadów”, np. dodając „w gospodarstwach domowych”.	Poprawiono zgodnie z uwagą.
11	Uwaga do <i>Programu</i> : Rozdział 2.8 "Gleby" koncentruje się na przydatności rolniczej gleb oraz zagrożeniach takich jak erozja i zakwaszenie gleb, a także degradacja i dewastacja gruntów w rozumieniu ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Jednakże rozdział ten w niewystarczającym stopniu odnosi się do problemu zapobiegania zanieczyszczeniu gleb substancjami powodującymi ryzyko oraz ich remediacji, w rozumieniu ustawy - Prawo ochrony środowiska. Nie podaje przy tym danych dotyczących terenów, na których występuje historyczne zanieczyszczenie powierzchni ziemi oraz szkody w środowisku w powierzchni ziemi, a także nie proponuje ewentualnych	Uwaga nieuwzględniona. Nie ujęto powierzchni gruntów przeznaczonych do remediacji i rekultywacji, a także ich przestrzennego rozmieszczenia, ze względu na poniższe czynniki: 1) RDOS nie prowadzi listy na której wyodrębnione byłyby powierzchnie oraz lokalizacje szkód; 2) szkody nie wykazują żadnej przestrzennej prawidłowości - najczęściej dotyczą terenów przemysłowych, po stacjach paliw, zbiornikach na paliwa etc., 3) RDOS nie posiada harmonogramu prac w celu wykonania remediacji terenów na których występują historyczne szkody w pow. ziemi - na początku realizacji projektu zostało to

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
	działań w tym obszarze (związanych przykładowo z realizacją harmonogramów regionalnego dyrektora ochrony środowiska).	skonsultowane z wydziałem szkód w RDOŚ w Warszawie.
12	<p>Uwaga do <i>Programu</i>:</p> <p>Biorąc pod uwagę fakt, że opis stanu aktualnego i politykę w zakresie gospodarki odpadami na terenie województwa przedstawia przede wszystkim wojewódzki plan gospodarki odpadami, wydaje się zbędne tak szczegółowe opisywanie w programie tego tematu (szczególnie stanu aktualnego), tym bardziej, że wiele zapisów budzi poważne wątpliwości. Należałoby raczej przedstawić główne cele oraz kierunki działań dla poprawy sytuacji w tej dziedzinie i zamieścić odesłanie do wojewódzkiego planu gospodarki odpadami.</p>	Uwaga uwzględniona częściowo. Przeredagowano zgodnie ze zmianami w <i>Planie gospodarki odpadami dla województwa mazowieckiego 2022 (PGO WM 2022)</i> .
13	<p>Uwaga do <i>Programu</i>:</p> <p>Praktycznie nie odniesiono się do zapobiegania powstawaniu odpadów, pomimo, że znajduje się ono w tytule rozdziału. Biorąc pod uwagę dążenie do wdrażania gospodarki o obiegu zamkniętym, efektywne wykorzystanie zasobów oraz hierarchię sposobów postępowania z odpadami, to zagadnienia powinny być potraktowane priorytetowo.</p>	Uwaga uwzględniona. Dodano opis dot. gospodarki w obiegu zamkniętym (Circular economy).
14	<p>Uwaga do <i>Programu</i>:</p> <p>Należy przeredagować tekst: „Dnia 1 stycznia 2012 r. weszła w życie ustawa o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw, która zmieniła system gospodarowania odpadami komunalnymi. Zmiany zostały również zawarte w przepisach nowej ustawy o odpadach. Od 1 lipca 2013 r. funkcjonuje nowy system gospodarowania odpadami komunalnymi, który został wprowadzony poprzez ustawę z dnia 1 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw.” Np. w następujący sposób: „W dniu 1 stycznia 2012 r. weszła w życie ustawa z dnia 1 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw, która zmieniła system gospodarowania odpadami komunalnymi. Ze względu na przepisy przejściowe nowy system w pełni funkcjonuje od dnia 1 lipca 2013 r.”.</p>	Przeredagowano zgodnie z uwagą.
15	<p>Uwaga do <i>Programu</i>:</p> <p>Zamiast „(Dz. U. 2013 r., poz.1399, z późn. zm.)” powinno być (Dz. U. z 2016 r. poz. 250, z późn. zm.)”.</p>	Poprawiono zgodnie z uwagą.
16	<p>Uwaga do <i>Programu</i>:</p> <p>Zamiast „projekt aktualizacji Kpgo 2014” powinno być „Krajowy plan gospodarki odpadami 2022”.</p>	Poprawiono zgodnie z uwagą.
17	<p>Uwaga do <i>Programu</i>:</p> <p>Nie jest jasne, dlaczego nie przedstawia się ilości odpadów komunalnych zebranych w punktach selektywnego zbierania odpadów – należy zweryfikować zapisy.</p>	Uwaga uwzględniona. Przedstawiono dane dot. ilości odpadów zebranych w punktach selektywnego zbierania odpadów komunalnych.
18	<p>Uwaga do <i>Programu</i>:</p> <p>Poważne wątpliwości budzi informacja: „Odpady 4 frakcji tj. odpady papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła stanowią poniżej 1% masy strumienia odebranych odpadów komunalnych.”. Należy ją zweryfikować.</p>	Uwaga uwzględniona. Poprawiono zgodnie z danymi w <i>PGO WM 2022</i> na 12%.
19	<p>Uwaga do <i>Programu</i>:</p> <p>Wątpliwości budzą informacje przedstawione na rys. 21, a dotyczące odpadów ulegających biodegradacji. Czy są to odpady zbierane selektywnie, a jeśli tak – to jakie frakcje są ujęte w tej grupie (czy np. odpady zielone i inne bioodpady), a jakie w grupie „Odpady selektywne” (można przypuszczać, że chodzi tutaj o odpady selektywnie zebrane). Należy pamiętać, że papier i tektura stanowią również odpady ulegające biodegradacji. Należy co najmniej zweryfikować opis rysunku.</p>	W wyniku przeredagowania tekstu zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> , fragment został usunięty.
20	<p>Uwaga do <i>Programu</i>:</p> <p>Należy przeredagować fragment: „Spośród wszystkich odebranych w 2014 r. z terenu województwa mazowieckiego</p>	Przeredagowano zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> .

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
	zmieszanych odpadów komunalnych około 79% pochodziło z terenów miejskich. Procesom przetwarzania poddano prawie 100% masy odebranych odpadów. W 2013 r. z terenu województwa mazowieckiego odebrano 1 123 500,9 Mg tych odpadów, z czego ok. 81% pochodziło z terenów miejskich. Procesom przetwarzania poddano ok. 97% masy odebranych odpadów.”, gdyż składowanie też stanowi proces przetwarzania, a ponadto w wyniku przetwarzania w instalacjach mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów znaczące ilości odpadów są składowane (taki jest główny cel pracy instalacji MBP), stąd powinno się podać również, jakie ilości odpadów powstających w wyniku przetworzenia odpadów komunalnych są składowane – jest to m.in. istotne ze względu na ocenę, jakie są możliwości uzyskania wyższych poziomów przygotowania do ponownego użycia i recyklingu, a ponadto do planowania nowych instalacji.	
21	Uwaga do <i>Programu</i> : Należy przeredagować pkt „Odpady komunalne ulegające biodegradacji”, gdyż biorąc pod uwagę skład morfologiczny odpadów oraz fakt, że odpady ulegające biodegradacji są zawarte również w zmieszanych odpadach komunalnych, z pewnością odebrano znacznie więcej odpadów komunalnych ulegających biodegradacji niż wskazano to w dokumencie.	Uwaga uwzględniona. Dodano zapis: „Odpady zielone (o kodzie 20 02 01) są jedyną grupą odpadów ulegających biodegradacji, które objęte są regionalizacją i muszą zostać zagospodarowane w instalacjach regionalnych, zazwyczaj są to kompostownie odpadów zielonych i bioodpadów.”
22	Uwaga do <i>Programu</i> : Wątpliwości budzi stwierdzenie: „W 2014 r. wśród odpadów odebranych selektywnie z terenu województwa mazowieckiego największą ilość stanowiły zmieszane odpady opakowaniowe ...” – biorąc pod uwagę sposoby dalszego przetwarzania różnych frakcji materiałowych odpadów opakowaniowych i możliwość zanieczyszczenia odpadów uniemożliwiających ich dalsze przetwarzanie, trudno jest uznać selektywne zbieranie odpadów opakowaniowych jako selektywne zbieranie.	Uwaga uwzględniona, zapis usunięto. Przeredagowano zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> .
23	Uwaga do <i>Programu</i> : Należy przeredagować zdanie: „Odpady te były poddawane procesom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia, a także odzysku, takim jak przetwarzane metodami mechaniczno – biologicznymi.”, gdyż recykling i przygotowanie do ponownego użycia zalicza się do odzysku, natomiast głównym celem mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych jest ich przygotowanie do składowania, więc nie stanowi ono odzysku, a unieszkodliwianie.	Uwaga uwzględniona. Przeredagowano zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> .
24	Uwaga do <i>Programu</i> : Wątpliwości budzi umieszczenie fragmentu: „Na terenie województwa mazowieckiego liczba gmin, które osiągają wymagane poziomy recyklingu i przygotowania do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych, szkła wzrosła ze 164 gmin w roku 2012 do 283 gmin w roku 2014. Natomiast liczba gmin, które nie sprostają wymaganiom stawianym w ww. rozporządzeniu, w 2014 r. zmniejszyła się ok. sześciokrotnie w stosunku do 2012 r. W 2012 r. spośród 307 gmin województwa, 6 gmin nie przekazało wymaganych do obliczenia ww. poziomów danych, co wynikało z początkowego etapu wdrażania nowego systemu oraz braku doświadczenia w pozyskiwaniu danych.” w pkt „Odpady komunalne odbierane selektywnie”, gdyż sugeruje, że poziomy przygotowania do ponownego użycia i recyklingu były liczone wyłącznie w stosunku do odpadów zebranych selektywnie, tymczasem 4 frakcje występują również w zmieszanych odpadach komunalnych i w/w poziomy powinny być liczone w stosunku do całej masy wytworzonych 4 frakcji odpadów komunalnych	Uwaga uwzględniona. Przeredagowano zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> .
25	Uwaga do <i>Programu</i> : Należy skorygować miejsce publikacji ustawy podawanej w przypisach, gdyż po 2001 r. były wydawane teksty jednolite.	Uwaga uwzględniona. Cały rozdział został przeredagowany zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> .

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
26	Uwaga do <i>Programu</i> : Należałoby skomentować przedstawiony stan, tj. „Na terenie województwa mazowieckiego, w 2013 r. wytworzono 9 049,62 Mg pojazdów wycofanych z eksploatacji. Stacje demontażu przyjęły 58 501,77 Mg tego typu odpadów.”.	Uwaga uwzględniona. W przypisie dodano wyjaśnienie: "masa odpadów wytworzonych jest wykazywana tylko przez przedsiębiorców prowadzących sprawozdawczość z wytwarzania i gospodarowania odpadami, natomiast do stacji demontażu przekazywane są również pojazdy przez osoby fizyczne".
27	Uwaga do <i>Programu</i> : Nie jest jasne, czy dane liczbowe dotyczące komunalnych osadów ściekowych dotyczą suchej masy, czy też uwodnionej	Uwaga uwzględniona. Dodano przypis: "dotyczy suchej masy osadów".
28	Uwaga do <i>Programu</i> : Zamiast „Kpgo 2014” powinno być „Kpgo 2022”.	Poprawiono zgodnie z uwagą.
29	Uwaga do <i>Programu</i> : Wydaje się, że nie wszystkie sposoby zaradzenia zidentyfikowanym zagrożeniom wskazano właściwie. Np., „nielegalne pozbywanie się odpadów m.in. w pasie drogowym (przydrożne rowy, przystanki), w lasach, na dzikich wysypiskach - negatywny wpływ na ekosystemy wodne, rośliny, zwierzęta - zanieczyszczenie gleb i powietrza - negatywne oddziaływanie na człowieka i środowisko – konieczne do podjęcia działania naprawcze (likwidacja nielegalnych miejsc składowania odpadów) i zaradcze (objęcie zorganizowanym systemem odbierania odpadów komunalnych wszystkich mieszkańców) ”, a wcześniej podano, że wszyscy mieszkańcy są już objęci zorganizowanym systemem odbierania odpadów komunalnych. Może należałoby zidentyfikować, kto obecnie pozbywa się w sposób nielegalny odpadów. Czy też: „spalanie odpadów w domowych kotłowniach - zanieczyszczenie powietrza, gleb i wód – ponadnormatywne stężenia zanieczyszczeń w powietrzu, glebie i wodzie - negatywne oddziaływanie na człowieka i środowisko - konieczne do podjęcia działania naprawcze (wyeliminowanie spalania odpadów – kary administracyjne) i zaradcze (prowadzenie kontroli domowych palenisk, dokumentowanie legalnego pozbywania się odpadów)” – na czym miałyby polegać to dokumentowanie?	Uwaga uwzględniona częściowo. Zaproponowano metody zaradcze.
30	Uwaga do <i>Programu</i> : Nie wskazano, do jakiego roku odnoszą się wartości wskaźników: bazowa i docelowa.	W <i>Programie</i> zawarto informację, że wartość bazowa odnosi się do najbardziej aktualnych danych przedstawionych w opisie stanu aktualnego, a wartość docelowa została określona na 2022 r.
31	Uwaga do <i>Programu</i> : W zakresie gospodarki odpadami większość wskaźników odnosi się do działań położonych najniżej w hierarchii sposobów postępowania w gospodarce odpadami. W ogóle brak wskaźnika, który odnosiłby się do zapobiegania powstawaniu odpadów.	Uwaga nieuwzględniona. Wartość zaproponowanych wskaźników jest łatwa do oszacowania, są one zgodne z zasadą SMART określoną w wytycznych MŚ.
32	Uwaga do <i>Programu</i> : Brak zadań w zakresie zapobiegania powstawaniu odpadów.	Zadania zaproponowano zgodnie z zapisami w <i>PGO WM 2022</i> oraz ankietami dot. planowanych zadań. Zadania zostały uwzględnione <i>Programie zapobieganiu powstawaniu odpadów dla województwa mazowieckiego, będącego Zał. nr 2 do PGO WM 2022</i> .
33	Uwaga do <i>Programu</i> : Większość środków planuje się przeznaczyć na działania położone najniżej w hierarchii sposobów postępowania z odpadami.	Koszty są zgodne z załącznikiem nr 1 do <i>PGO WM 2022, Plan inwestycyjny dla województwa mazowieckiego</i> .
34	Uwaga do <i>Programu</i> : Zaplanowane wydatki na zadanie: „Budowa, rozbudowa instalacji do termicznego przekształcania odpadów komunalnych i odpadów pochodzących z przetworzenia odpadów komunalnych” jest bardzo niskie. Nie jest możliwa,	Prezentowane dane są zgodne z <i>PGO WM 2022</i> .

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
	aby za takie środki mogła być dokonana budowa, czy nawet rozbudowana instalacji.	
35	Uwaga do <i>Programu</i> : Zdziwienie budzi, że w przypadku budowy/rozbudowy infrastruktury gospodarki odpadami jako jedno ze źródeł finansowania nie wskazano środków własnych.	Uwzględniono uwagę. Dodano źródło finansowania: „środki własne”.
36	Uwaga do <i>Prognozy</i> : Należałoby się odnieść do aktualnego Krajowego planu gospodarki odpadami 2022, a nie Kpgo 2014.	Poprawiono zgodnie z uwagą.
37	Uwaga do <i>Programu</i> : Zamiast „rozbudowę systemu selektywnej zbiórki odpadów” powinno być „rozbudowę systemu selektywnego zbierania odpadów”.	Uwzględniono uwagę. Po przeredagowaniu opisu celów, zapis usunięto.
38	Uwaga do <i>Prognozy</i> : Uwagi do projektu programu w zakresie gospodarki odpadami stosują się odpowiednio do projektu Prognozy oddziaływania na środowisko projektu ochrony środowiska dla Województwa Mazowieckiego do 2022.	Uwzględniono uwagę. Poprawki wprowadzone do <i>Programu</i> uwzględniono w <i>Prognozie</i> .
39	Uwaga do <i>Prognozy</i> : Proponuje się zmianę wyrażenia "masa odpadów selektywnie odebranych" na "masa selektywnie odebranych frakcji odpadów komunalnych papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła" - str.61	Uwagi nie uwzględniono. Opis dotyczy wszystkich odpadów zebranych selektywnie (a opis dot. recyklingu tylko odpadów opakowaniowych).
40	Uwaga do <i>Programu</i> : W tekście podano „Z terenu województwa mazowieckiego odebrano 1 520 210,5879 Mg odpadów komunalnych” – str.59. oraz str. 108	Uwagi nie uwzględniono. Prezentowane dane są zgodne z <i>PGO WM 2022</i> .
41	Uwaga do <i>Programu</i> : W tekście podano „W poprzednich latach 2012-2013 odebrano mniejsze ilości tych odpadów, odpowiednio w 2012 r. - 1 395 117,1Mg...” – str. 59 <i>Prognoza</i> oraz str. 108 <i>Program</i> .	Uwagi nie uwzględniono. Prezentowane dane są zgodne z <i>PGO WM 2022</i> .
42	Uwaga do <i>Programu i Prognozy</i> : W tekście podano „W 2014 r. (...) odpady 4 frakcji tj. odpady papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła stanowiły poniżej 1% masy strumienia odebranych odpadów komunalnych – str. 59 <i>Prognoza</i> oraz str. 108 <i>Program</i> .	Uwaga uwzględniona. Poprawiono zgodnie z danymi w <i>PGO WM 2022</i> (na 12%).
43	Uwaga do <i>Programu i Prognozy</i> : W tekście podano „W 2014 r. największy udział w strumieniu odpadów komunalnych – niespełna 74% – miały zmieszane odpady komunalne.” – str. 59 <i>Prognoza</i> oraz strona 108 <i>Program</i> .	Uwagi nie uwzględniono. Opracowanie wojewódzkiego planu gospodarki odpadami rozpoczęło się połowie 2015 roku. Dane były od tego czasu analizowane. Prezentowane dane są zgodne z <i>PGO WM 2022</i> .
44	Uwaga do <i>Programu i Prognozy</i> : W tekście podano „Masa zmieszanych odpadów komunalnych odebranych z terenu województwa mazowieckiego przedstawiona została w poniższej tabeli. Wynika z niej, że w 2014 r. odebrano 1 136 426,4 Mg tych odpadów” – str. 60 <i>Prognoza</i> oraz strona 109 <i>Program</i> .	Uwagi nie uwzględniono. Opracowanie wojewódzkiego planu gospodarki odpadami rozpoczęło się połowie 2015 roku. Dane były od tego czasu analizowane. Prezentowane dane są zgodne z <i>PGO WM 2022</i> .
45	Uwaga do <i>Programu</i> : Na rys. 21 i w komentarzu pod rysunkiem 21 należy doprecyzować, że są to odpady ulegające biodegradacji selektywnie zebrane oraz odpady budowlane i rozbiórkowe również selektywnie zebrane. Doprecyzowania także wymaga, co obrazuje wykres przedstawiający odpady selektywne- jakie rodzaje odpadów.	Uwaga uwzględniona. Cały rozdział został przeredagowany zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> .
46	Uwaga do <i>Programu i Prognozy</i> : W tabeli na str. 60 – <i>Prognoza</i> i str. 110 <i>Program</i> , błędnie podana masa za 2012 r. zmieszanych odpadów komunalnych poddanych składowaniu w obszarów wiejskich, poddanych innym procesom przetwarzania z terenów wiejskich.	Uwaga uwzględniona. Cały rozdział został przeredagowany zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> .
47	Uwaga do <i>Programu i Prognozy</i> : W tabeli na str. 60 – <i>Prognoza</i> i str. 110 <i>Program</i> , błędnie podana masa za 2014 r. odebranych zmieszanych odpadów komunalnych odebranych z obszarów miejskich, poddanych	Uwaga uwzględniona. Cały rozdział został przeredagowany zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> .

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
	składowaniu z obszarów wiejskich, poddanych innym procesom przetwarzania z obszarów miejskich.	
48	Uwaga do <i>Programu i Prognozy</i> : W tekście podsumowującym tabelę (str. 60 – <i>Prognoza i str. 110 Program</i>) błędnie wyliczone stosunki procentowe udziału poszczególnych grup odpadów, np. udział zmieszanych odpadów komunalnych z obszarów miejskich w ogólnej masie odebranych zmieszanych odpadów komunalnych.	Uwaga uwzględniona. Cały rozdział został przeredagowany zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> .
49	Uwaga do <i>Programu i Prognozy</i> . W tekście (str. 60 – <i>Prognoza i str. 110 Program</i>) podano „ok. 2% (odpadów komunalnych ulegających biodegradacji – przyp. red.) zostało przekazanych na składowiska odpadów.”	Uwaga uwzględniona. Cały rozdział został przeredagowany zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> .
50	Uwaga do <i>Programu i Prognozy</i> . W tekście (str. 61 – <i>Prognoza i str. 111 Program</i>) podano „W 2014 r. z terenu województwa mazowieckiego selektywnie odebrano łącznie 203 676,8 Mg odpadów komunalnych, co stanowiło nieco ponad 14% ogólnej masy odebranych odpadów komunalnych w województwie.”	Opracowanie wojewódzkiego planu gospodarki odpadami rozpoczęło się połowie 2015 roku. Dane były od tego czasu analizowane. Prezentowane dane są zgodne z <i>PGO WM 2022</i> .
51	Uwaga do <i>Programu i Prognozy</i> . W tekście (str. 61 – <i>Prognoza i str. 111 Program</i>) podano „W 2013 r. selektywnie odebrano 203 676,8 Mg odpadów, co stanowiło 13,4% ogólnej masy odebranych w województwie odpadów komunalnych.” (dane wg. GUS)	Uwaga uwzględniona. Cały rozdział został przeredagowany zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> .
52	Uwaga do <i>Programu i Prognozy</i> . W tekście (str. 61 – <i>Prognoza i str. 111 Program</i>) podano „liczba gmin, które osiągają wymagane poziomy recyklingu i przygotowania do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych, szkła wzrosła ze 164 gmin w roku 2012”. Brak zgodności z danymi przekazanymi w sprawozdaniu urzędu marszałkowskiego z realizacji zadań z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi za 2012 r.	Uwaga uwzględniona. Cały rozdział został przeredagowany zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> .
53	Uwaga do <i>Programu i Prognozy</i> . W tekście (str. 61 – <i>Prognoza i str. 111 Program</i>) podano „liczba gmin, które osiągają wymagane poziomy recyklingu i przygotowania do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych, szkła wzrosła ze 283 gmin w roku 2014”. Brak zgodności z danymi przekazanymi w sprawozdaniu urzędu marszałkowskiego z realizacji zadań z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi za 2014 r.	Uwaga uwzględniona. Cały rozdział został przeredagowany zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> .
54	Uwaga do <i>Programu</i> : W tabeli na str. 111 podano błędną liczbę gmin, które nie osiągnęły wymaganego poziomu ograniczenia masy odpadów ulegających biodegradacji.	Uwaga uwzględniona. Cały rozdział został przeredagowany zgodnie ze zmianami w <i>PGO WM 2022</i> .
55	Uwaga do <i>Programu</i> : Korekty wymaga zdanie na str. 111: Odpady te były poddawane procesom recyklingu, przygotowania do ponownego użycia, a także odzysku, takim jak przetwarzane metodami mechaniczno – biologicznymi. Przetwarzanie MBP nie jest procesem odzysku, a unieszkodliwiania prowadzącym przede wszystkim do ustabilizowania odpadów przed ich składowaniem	Uwzględniono uwagę. Usunięto błędnie sformułowane zdanie.
56	Uwaga do <i>Programu</i> : Wskazane jest usunięcie zdania „Wody spływające do Prawisły utworzyły dwa ułożone równoleżnikowo pasy wydmore oraz leżące pomiędzy nimi dwa pasy bagienne.”	Poprawiono zgodnie z uwagą.
57	Uwaga do <i>Programu</i> : Proponujemy przeredagowanie następującego fragmentu: „W Parku przeważają ekosystemy leśne zajmujące 73,3% jego powierzchni. Są one stosunkowo dobrze zachowane o zróżnicowanych warunkach siedliskowych z przewagą siedlisk borowych, cechujących się wysokim stopniem naturalności.	Przeredagowano zgodnie z uwagą.

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
	<p>Ekosystemy te wyróżnia z drugiej strony duży udział drzewostanów monokulturowych (sosnowych) oraz obecność gatunków roślin i zwierząt obcego pochodzenia, z których część wykazuje tendencje inwazyjne (np. dąb czerwony). Problemem jest także wysoki stopień zniekształcenia systemu hydrologicznego."</p> <p>W miejsce powyższego fragmentu proponujemy następujące brzmienie: „W Parku przeważają stosunkowo dobrze zachowane ekosystemy leśne, zajmujące 73,3% jego powierzchni. Panują tu zróżnicowane warunki siedliskowe z przewagą siedlisk borowych, cechujących się wysokim stopniem naturalności. Negatywnym wyróżnikiem ekosystemów leśnych Kampinoskiego Parku Narodowego jest duży udział drzewostanów monokulturowych (sosnowych) oraz obecność gatunków roślin i zwierząt obcego pochodzenia, z których część wykazuje tendencje inwazyjne (np. dąb czerwony). Czynnikiem negatywnie oddziałującym na ekosystemy leśne jest również wysoki stopień przekształcenia układu hydrologicznego."</p>	
58	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Należy skorygować liczbę zbiorowisk roślinnych w zdaniu: „Duże zróżnicowanie siedlisk powoduje, że na terenie KPN występuje około 60 zbiorowisk roślinnych. ” Proponujemy następujące brzmienie: „Duże zróżnicowanie siedlisk powoduje, że na terenie KPN i jego otuliny występuje około 150 zbiorowisk roślinnych."</p>	Przeredagowano zgodnie z uwagą.
59	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Należy usunąć „stosowanie ekstensywnych metod gospodarki rolnej” z fragmentu opisującego główne zagrożenia dla przyrody KPN.</p>	Usunięto zgodnie z uwagą.
60	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Zasadne jest dopisanie Kampinoskiego Parku Narodowego (KPN) – str. 190.</p>	Uzupełniono zgodnie z uwagą.
61	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Zasadne jest dopisanie Kampinoskiego Parku Narodowego (KPN) – str. 191.</p>	Uzupełniono zgodnie z uwagą.
62	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: W Programie ochrony środowiska dla województwa mazowieckiego do 2022 roku występują liczne tzw. "literówki"</p>	Poprawiono zgodnie z uwagą.
63	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Podano nieaktualny Dziennik Ustaw do ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (aktualny: Dz. U. z 2016 r., poz. 250 z późn. zm.);</p>	Poprawiono zgodnie z uwagą.
64	<p>Uwaga do <i>Prognozy</i>: Podano nieaktualne akty prawne: - pkt. 11 – Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną zostało uchylone z dniem 02.10.2014 r.; obowiązujący akt prawny: Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów (Dz. U. poz. 1408); - pkt. 15 – Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 r. w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, wymagających ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000 – akt uchylony z dniem 25.05.2010 r.; obowiązujący akt prawny: Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 (t.j. Dz.U z 2014 r., poz. 1713); - pkt. 16 – podano nieaktualny dziennik ustaw Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko</p>	Poprawiono zgodnie z uwagą.

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
	(Dz. U. Nr 213 poz. 1397 z późn. zm.); aktualny: t.j. Dz.U z 2016 r., poz. 71.	
Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej		
65	Uwaga do <i>Programu</i> : Wskazano długość niezbędnej do wybudowania sieci kanalizacyjnej i ilość oczyszczalni ścieków w skali całego województwa. Brak szczegółowych danych odnośnie innych inwestycji np. modernizacja oczyszczalni ścieków.	Uwagi nie uwzględniono. Wskaźniki zostały opracowane zgodnie z zasadą SMART i wytycznymi MŚ.
66	Uwaga do <i>Programu</i> : Wskazane jest uzupełnienie opisu o presje na wody podziemne.	Uwaga uwzględniona. Dodano informacje na temat presji na wody podziemne.
67	Uwaga do <i>Programu</i> : W zdaniu: „Odstępstwo od osiągnięcia celów środowiskowych zostało wskazane dla 485 JCWP rzecznych oraz 5 JCWP jeziornych, które polega na przesunięciu terminu nieosiągnięcia celów środowiskowych” należy zamienić słowo „nieosiągnięcia” na „osiągnięcia”.	Uwzględniono zgodnie z uwagą.
68	Uwaga do <i>Programu</i> : System monitoringu suszy prowadzą oraz wydają ostrzeżenia 3 Instytucje: PIG-PIB w zakresie suszy hydrogeologicznej (niżówki hydrogeologiczne) IMGW-PIB – susza meteorologiczna i hydrologiczna oraz IUNG-PIB – susza rolnicza	Uwzględniono zgodnie z uwagą.
69	Uwaga do <i>Programu</i> : L.p. 8: „Zakaz lokalizacji inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko na terenach szczególnie narażonych na niebezpieczeństwo powodzi poprzez odpowiednie zapisy w mpzp”: Proponujemy zamiast „obszarów szczególnie narażonych na niebezpieczeństwo powodzi” odnieść się do „obszarów szczególnego zagrożenia powodzią” zdefiniowanych w ustawie –Prawo wodne.	Uwagi nie uwzględniono. Zadanie było zawarte w poprzednim Programie Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego i zostało przytoczone w ramach analizy realizacji tych zadań.
70	Uwaga do <i>Programu</i> : L.p. 62 ZW.3.1 „Uwzględnianie w dokumentach planistycznych na poziomie wojewódzkim i gminnym map ryzyka powodziowego, map zagrożenia powodziowego oraz terenów zagrożonych podtopieniami”: Proponuje dodanie obszarów szczególnego zagrożenia powodzią ze studiów ochrony przeciwpowodziowej, opracowanych przez Dyrektorów RZGW.	Poprawiono zgodnie z uwagą.
71	Uwaga do <i>Programu</i> : L.p. 64-68 ZW.3.10- ZW.3.14 Jeżeli w poszczególnych wierszach tabeli (ZW.3.10- ZW.3.14) wymienione mają być konkretne działania/zadania to proponujemy uwzględnić: działania techniczne i nietechniczne wskazane na: „Listach działań strategicznych...” oraz „Listach działań buforowych...”(w drugiej kolejności, bo działania buforowe są to działania rekomendowane do zrealizowania po działaniach strategicznych) oraz instrumenty wspomagające realizację działań z projektów planów zarządzania ryzykiem powodziowym. Natomiast zadania wpisane w Tabeli 51 w wierszach ZW.3.10- ZW.3.14 wydają się odpowiadać celom szczegółowym określonym w projekcie PZRP. W zakresie Instrumentów przekazują informację z projektu PZRP do wykorzystania: „Instrumenty zarządzania ryzykiem powodziowym obejmują działania prawne, administracyjne, kontrolne, finansowe, edukacyjne oraz inwestycyjne podejmowane w celu: 1) ochrony i zwiększania naturalnej retencji oraz przywracania naturalnych warunków przepływu;	Uwaga uwzględniona częściowo. Informacje o instrumentach wspomagających działanie w projekcie <i>Planu zarządzania ryzykiem powodziowym (PZRP)</i> uwzględniono w części "analiza stanu aktualnego". Zadania techniczne i nietechniczne (z list działań strategicznych i buforowych) nie zostały dopisane do POŚ ponieważ obie listy zawierają łącznie przeszło 150 zadań, nawet po wyselekcjonowaniu zadań właściwych terenowo dla województwa mazowieckiego będzie ich bardzo dużo. Dodatkowo w harmonogramach nie wskazano dat realizacji poszczególnych działań, wobec czego w <i>Programie</i> pozostawiono zadania, które RZGW w Warszawie zgłosiło w trakcie ankietyzacji. Koszty zadań przekazane przez RZGW odbiegają od tych zaproponowanych w projekcie <i>PZRP</i> wobec czego należy przyjąć, że RZGW wskazało łączną kwotę realizacji zadań tylko dla województwa mazowieckiego i tylko na okres obowiązywania <i>Programu</i> . W <i>Programie</i> uwzględniono dokumenty sektorowe obejmujące swym zasięgiem

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
	<p>2) racjonalnego gospodarowania obszarami zagrożenia powodziowego, w tym w zakresie ustalania warunków zabudowy i zagospodarowania terenu;</p> <p>3) realizacji i eksploatacji technicznej infrastruktury ochrony przeciwpowodziowej;</p> <p>4) doskonalenia systemu zarządzania ryzykiem powodziowym;</p> <p>5) przygotowania do likwidacji szkód powodziowych;</p> <p>6) podniesienia świadomości społecznej w zakresie ochrony przed zagrożeniem powodziowym.</p> <p>Wdrażanie programów oraz indywidualnych przedsięwzięć realizujących cele, o których mowa powyżej nie wynika z obowiązujących przepisów prawa, a ich realizacja uwarunkowana jest koniecznością wcześniejszego wdrożenia instrumentów, w tym prawnych, umożliwiających realizację tych działań."</p>	<p>województwo mazowieckie również w sposób ramowy ze względu na fakt, że realizacja tych dokumentów odbywać się będzie niezależnie do <i>Programu</i>. W przypadku tak szczegółowego uwzględnienia <i>PZPR</i> należałoby uwzględnić pozostałe dokumenty np. Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych, Krajowy Plan Gospodarki Odpadami itd.</p>
72	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Proponujemy doprecyzowanie nazwy w legendzie mapy: zmianę z „obszary powodziowe” na „obszary zagrożenia powodziowego”.</p>	<p>Poprawiono zgodnie z uwagą.</p>
Główny Inspektorat Ochrony Środowiska		
73	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Zanieczyszczenie gleb - zdanie: Wyniki badań chemizmu gleb w wybranych punktach pomiarowych regionu (2010 r.), prowadzone przez IUNG w Puławach, wykazały brak lub niski stopień zanieczyszczeń metalami ciężkimi. Powinno brzmieć: Wyniki badań chemizmu gleb w wybranych punktach pomiarowych regionu (2010 r.), prowadzone w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska przez IUNG w Puławach, wykazały brak lub niski stopień zanieczyszczeń metalami ciężkimi.</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Dopisano informację, że badania są wykonywane w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska.</p>
74	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Do aktów prawnych należy dodać Rozporządzenie z 2007 r. w sprawie pomiarów okresowych (Dz.U. Nr 221 poz. 1645)</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Dodano informację: "Również zakres i sposób prowadzenia okresowych badań poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku określony został rozporządzeniem Ministra Środowiska."</p>
75	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: 1. Proponuje się dodać zapis „W 2014 r. na terenie województwa mazowieckiego badania poziomów pól elektromagnetycznych w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska prowadzono w 45 punktach pomiarowych” 2. Proponuje się włączyć punkty z Warszawy do punktów zlokalizowanych w miastach powyżej 50 tys. 3. W tekście brak informacji o wynikach z pomiarów kontrolnych prowadzonych przez WIOŚ</p>	<p>Poprawiono zgodnie z uwagą.</p>
76	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Dla wyjaśnienia należy dodać zapis, że zgłoszenia instalacji wynikają z art. 152 ustawy POŚ i dokonuje ich prowadzący instalacje (m.in. do WIOŚ)</p>	<p>Poprawiono zgodnie z uwagą.</p>
77	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Nieaktualny publikator ustawy Prawo ochrony środowiska – powinno być Dz. U. z 2016 r. poz 672 z późn. zm.</p>	<p>Poprawiono zgodnie z uwagą.</p>
78	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Należy doprecyzować czy podana ilość obejmuje wszystkie przypadki zdarzeń o znamionach poważnych awarii i poważnych awarii, czy wyłącznie poważne awarie spełniające kryteria z Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 30 grudnia 2002 r. w sprawie poważnych awarii objętych obowiązkiem zgłoszenia do Głównego Inspektora Ochrony Środowiska. Po doprecyzowaniu proponuje się ponowną weryfikację tabeli w porozumieniu z WIOŚ w Warszawie.</p>	<p>Uwaga uwzględniona. W przypisie dodano zapis: „zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 30.12.2002r. w sprawie poważnych awarii objętych obowiązkiem zgłoszenia do Głównego Inspektora Ochrony Środowiska”</p>

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
79	<p>Uwaga do <i>Prognozy</i>:</p> <p>1. Brakuje informacji, że pomiary wykonuje się w ramach Państwowego Monitoringu środowiska.</p> <p>2. Brak informacji o pomiarach kontrolnych WIOŚ</p> <p>3. „W 2013 r. dokonano 1268 zgłoszeń instalacji, natomiast w 2014 r.- 792.” - niejasna informacja kto dokonuje zgłoszeń</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Dodano zapis: „Zgodnie z obowiązującymi przepisami, organy Inspekcji Ochrony Środowiska upoważnione są do kontroli poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku w ramach działań inspekcyjnych oraz prowadzą pomiary okresowe ujęte w programie Państwowego Monitoringu Środowiska.</p> <p>Badania poziomów pól elektromagnetycznych prowadzone są na podstawie dokonywanych pomiarów natężenia składowej elektrycznej pola elektromagnetycznego w przedziale częstotliwości co najmniej od 3 MHz do 3000 MHz, w punktach pomiarowych i z częstotliwością wykonywania pomiarów określoną w rozporządzeniu w sprawie zakresu i sposobu prowadzenia okresowych badań poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku. Podmiotem odpowiedzialnym za pomiary emisji promieniowania elektromagnetycznego w województwie mazowieckim w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska (PMŚ) jest Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie.</p> <p>Dalsza część została poprawiona zgodnie z uwagą.</p>
Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Olsztynie		
80	<p>Uwaga do <i>Prognozy</i>:</p> <p>Uwaga do zapisu na str. 71: „Gatunki zwierząt, które objęto ochroną gatunkową na terenie Mazowsza to:...”. Po pierwsze zapis sugeruje że wymienione gatunki chronione są tylko na Mazowszu. Po drugie jest to bardzo „okrojona” lista i nie wiadomo czym kierował się autor wymieniając te gatunki, a pomijając inne równie cenne czy rzadkie. Może warto sklasyfikować wymieniane gatunki wskazując np. tylko rzadkie regionalnie, zagrożone wyginięciem itp.</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Zapis został zmieniony: "Na terenie województwa znajdują się stanowiska gatunków roślin, uznanych za rzadkie i cenne."</p>
81	<p>Uwaga do <i>Programu</i>:</p> <p>Uwaga do zapisu na str. 145: „Bóbr jako gatunek chroniony nie podlega pozyskaniu łowieckiemu...”. Zapis powinien być zmodyfikowany o możliwości wynikające z art.56a ust 1 ustawy o ochronie przyrody.</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Dodano informację w przypisach: Zgodnie z art. 56 ust 1 ustawy z dn. 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r., poz. 1651 z późn. zm.) o ochronie przyrody przewidziano odstępstwa od zakazów w stosunku do gatunków chronionych.</p>
82	<p>Uwaga do <i>Programu</i>:</p> <p>Uwaga do zapisu na str. 152: -„brak dokumentacji urzędowej dla wszystkich lasów w województwie...”</p> <p>- o braku planów ochrony dla większości rezerwatów przyrody w województwie mazowieckim. Zapis wymaga sprecyzowania, że dotyczy tylko prywatnej formy własności, i dotyczy to tylko 15% uproszczonych planów.</p>	<p>Poprawiono zgodnie z uwagą.</p>
83	<p>Uwaga do <i>Programu</i>:</p> <p>Uwagi do zapisu na str. 152:” stale rosące zagrożenie w lasach wszystkich form własności od uszkodzeń powodowanych przez jeleniowate i bobry...”. Zapis dotyczący koniecznych do podjęcia działań powinien poruszyć również kwestię pilnego wprowadzenia w życie systemowych rozwiązań dotyczących łosia np.: w oparciu o przygotowywany dokument jakim jest „Strategia ochrony i gospodarowania populacją łosia w Polsce”.</p>	<p>Nie uwzględniono. Program zakłada realizację zadań na poziomie wojewódzkim. Nie jest możliwe proponowanie założeń dla rozwiązań krajowych. Strategie dot. gatunków chronionych są wdrażane przez organy odpowiedzialne za poszczególne obszary chronione na terenie województwa.</p>
84	<p>Uwaga do <i>Programu</i>:</p> <p>Uwaga do zapisu na str. 152:” brak planów ochrony i planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000, Kampinoskiego Parku Narodowego, Parków Krajobrazowych...”. Zapis powinien być uzupełniony o rezerваты.</p>	<p>Uzupełniono zgodnie z uwagą.</p>

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi		
85	Uwaga do <i>Prognozy</i> : Podany na str. 66 udział obszarów prawnie chronionych (29,7%) nie uwzględnia Obszarów Natura 2000 - taka informacja znajduje się w podanym w przypisie na dole strony źródle (Bank Danych Lokalnych, GUS), powinna być podana w tekście.	Uwaga uwzględniona. Zgodnie z ustaleniami podano powierzchnie w podziale na obszary Natura 2000 i inne obszary, ponieważ część form ochrony pokrywa się z obszarami Natura 2000.
86	Uwaga do <i>Prognozy</i> : Podane w tekście na str. 67 przykłady roślin chronionych nie są zgodne z obowiązującym (i przytoczonym we WSTĘPIE str. 6) obowiązującym Rozporządzeniem MŚ w sprawie ochrony gatunkowej roślin. Błędne (niezaktualizowane) informacje rzeczywiście znajdują się w podanym źródle (strona Parku).	Uwaga uwzględniona. Lista gatunków została zmieniona zgodnie z wcześniejszą sugestią z opinii RDOŚ.
87	Uwaga do <i>Prognozy</i> : Cyt. Na str. 71-72: „Gatunki zwierząt które objęto ochroną gatunkową na terenie Mazowsza to m.in.:" wymieniony jest łoś, borsuk. Żaden z tych gatunków nie jest objęty ochroną gatunkową łoś jest gatunkiem łownym objętym całorocznym okresem ochronnym.	Uwaga uwzględniona. Lista gatunków została zmieniona zgodnie z wcześniejszą sugestią z opinii RDOŚ.
88	Uwaga do <i>Prognozy</i> : Typy siedliskowe lasu wymienione na str. 74, podzielone są niezgodnie z nomenklaturą leśną.	Nie uwzględniono. Podział jest zgodny z danymi z rocznika leśnego oraz innych materiałów.
Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Radomiu		
89	Uwaga do <i>Programu</i> : W zagrożeniach abiotycznych na str.144 pominięto zupełnie istotne znaczenie szkód powodowanych przez huraganowe wiatry. Corocznie ten czynnik powoduje bardzo duże straty w lasach województwa mazowieckiego (szczególnie na terenie RDLP w Warszawie i RDLP w Radomiu).	Uwaga uwzględniona. Dopisano do zagrożeń abiotycznych Większość szkód abiotycznych związana jest z ekstremalnymi zjawiskami atmosferycznymi – gradobiciem, gwałtownymi bądź długotrwałymi opadami deszczu lub śniegu, mrozem czy też suszą, a także huraganowymi wiatrami.
Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Warszawie		
90	Uwaga do <i>Programu</i> : Rozdział 2.10. Określenie „leśny” to w przypadku rezerwatu jest jego rodzajem. Typ rezerwatu to np. „rezerwat florystyczny”	Poprawiono zgodnie z uwagą.
Państwowy Instytut Badawczy - Państwowego Instytut Geologicznego		
91	Sugeruje się uzupełnienie wykazu skrótów o wszystkie zastosowane skróty w dokumencie	Uwaga uwzględniona. Uzupełniono wykaz skrótów.
92	Uwaga do <i>Programu</i> : Należy zweryfikować zapis na str. 23: „Przemysł, głównie energetyka zawodowa, ze względu na dużą wysokość kominów nie wpływa znacząco negatywnie na jakość powietrza w województwie – zanieczyszczenia przemieszczają się poza obszar województwa”	Uwaga uwzględniona. Zmieniono na: "Wpływ emisji punktowej pochodzącej np. z elektrociepłowni to zaledwie kilka procent udziału w ogólnym bilansie zanieczyszczeń."
93	Uwaga do <i>Programu</i> : Na str. 23 należy podać źródła badań w oparciu których formułowane są wnioski.	Uwaga uwzględniona. Dodano źródło do akapitu wstępu.
94	Uwaga do <i>Programu</i> : Na str. 24 należy doprecyzować sformułowanie „utilizacja ścieków”	Uwaga uwzględniona. Zamieniono słowo utylizacja na unieszkodliwianie.
95	Uwaga do <i>Programu</i> : Opisując emisję liniową użyto sformułowania – str. 27: „odcinki dróg krajowych i wojewódzkich są potencjalnym źródłem emisji liniowej”. Należy zweryfikować poprawność tego sformułowania	Uwaga uwzględniona. Poprawiono na: "Głównym źródłem emisji liniowej ze względu na większe natężenie ruchu niż na drogach lokalnych są drogi krajowe i wojewódzkie"

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
96	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Sugeruje się przedstawić tabelę nr 6 na str. 33 jako mapę – w celu czytelniejszego odbioru.</p>	<p>Nie uwzględniono uwagi. Ze względu na brak dokładnych lokalizacji instalacji przedstawienie danych na mapie będzie jedynie poglądowe, na których nie będzie możliwe odczytanie wartości podanych w tabeli.</p>
97	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Brak informacji w dokumencie na temat czynnika – str. 41 analiza SWOT (mocne strony) – „rozbudowana sieć gazowa obszaru metropolitalnego Warszawy i dużych miast”;</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Dodano czynnik do analizy SWOT.</p>
98	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Zamieszczono zdanie – str. 44: „W celu zobrazowania stopnia problemu wywołanego przez transport warto przeanalizować strukturę sieci komunikacyjnej w województwie mazowieckim, na którą składa się długość dróg, kolei, infrastruktura lotnicza, rodzaj nawierzchni, liczba pojazdów oraz ich stan techniczny.” Trudno się zgodzić, aby sieć komunikacyjną tworzyły pojazdy i ich stan techniczny – należy raczej przyjąć, że sieć komunikacyjna jest swoistego rodzaju układem linii komunikacyjnych użytkowanych przez właścicieli pojazdów</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Przeredagowano na: "W celu zobrazowania stopnia problemu wywołanego przez transport warto przeanalizować strukturę sieci komunikacyjnej w województwie mazowieckim, na którą składa się układ linii komunikacyjnych użytkowanych przez właścicieli pojazdów a także infrastruktura lotnicza. "</p>
99	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Należy doprecyzować sformułowanie na str. 47: „Emisja hałasu kolejowego jest tematyką wyjątkowo wielowymiarową.”</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Przeredagowano na: "Emisja hałasu kolejowego jest tematyką wyjątkowo wielowymiarową, ponieważ składa się z wielu jednostkowych źródeł. Na natężenie emisji hałasu ma wpływ m.in.: prędkość, z którą poruszają się pociągi, ich długość, stan torowiska oraz lokalizacja torowiska względem istniejącego terenu. "</p>
100	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Sugeruje się wykonanie porównania wyników badań WIOS – str. 56, które realizowane są w cyklu 3-letnim w tych samych punktach i wtedy określić rejon zagrożenia lub nie i tendencje zmian dla tych rejonów.</p>	<p>Uwaga uwzględniona, dodano zapis: „Ocenę oddziaływania pól elektromagnetycznych na środowisko przeprowadza się w ramach PMS na podstawie badań monitoringowych oraz informacji o źródłach emitujących pola. Zgodnie z wymaganiami rozporządzenia Ministra Środowiska na obszarze województwa mazowieckiego wyznaczono 135 punktów pomiarowych dla trzyletniego cyklu pomiarowego (tj. po 45 punktów dla każdego roku). W każdym z tych 45 punktów pomiary wykonuje się raz w roku kalendarzowym. Wobec powyższego w 2014 roku zgodnie z ww. rozporządzeniem powtórzono pomiary w tych samych miejscach co w 2011 roku. Analiza wyników pomiarów wykazała, że występujące w środowisku poziomy pól elektromagnetycznych są mniejsze od poziomów dopuszczalnych (dopuszczalny poziom w zależności od częstotliwości zawiera się w przedziale od 7 V/m do 20 V/m). "</p>
101	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Należy doprecyzować sformułowanie na str. 60: „Wody podziemne występujące na terenie województwa mazowieckiego związane są z utworami geologicznymi.”</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Uzupełniono zapis.</p>
102	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Należy poddać ponownej weryfikacji zakwalifikowanie występowanie jednego złoża leczniczego na Mazowszu (wymienionego na str. 60) tylko i wyłącznie jako mocna strona</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Usunięto z analizy SWOT.</p>
103	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Sugeruje się aby informacje zawarte w analizie SWOT wynikały bezpośrednio z rozeznania stanu aktualnego przedstawionego w dokumencie, w licznych przypadkach nie ma takiego odzwierciedlenia np.: - str. 74 „zły stan techniczny budowli i urządzeń przeciwpowodziowych” - w tekście powyżej brak jest takiej informacji. Taka sama uwaga dotyczy: „zmiany stosunków wodnych w wyniku eksploatacji surowców”;</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Pozostawiono "zły stan techniczny budowli i urządzeń przeciwpowodziowych" ponieważ na str. 68 jest informacja że wały przeciwpowodziowe zagrażają bezpieczeństwu. Usunięto z analizy SWOT zapis dot. zmiany stosunków wodnych w wyniku eksploatacji surowców.</p>

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
104	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Sugeruje się aby informacje zawarte w analizie SWOT wynikały bezpośrednio z rozeznania stanu aktualnego przedstawionego w dokumencie, w licznych przypadkach nie ma takiego odzwierciedlenia np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - str. 86 – analiza SWOT (słabe strony) – uwaga analogiczna jak powyżej dotycząca czynnika: „braku możliwości ograniczenia negatywnego wpływu ze źródeł górniczych; - str. 86 – analiza SWOT (zagrożenia) - uwaga analogiczna jak powyżej dotycząca czynnika: „niekontrolowanego przedostawania się zanieczyszczeń z terenów górniczych do środowiska wodnego”; 	Uwaga uwzględniona. Usunięto z analizy SWOT.
105	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Należy ujednoczyć sprzeczne zapisy – str. 87 - dotyczące występowania złóż wód leczniczych na obszarze województwa.</p>	Uwaga uwzględniona. Ujednoczono - w rozdziale dot. wód podziemnych dodano informacje o złożach wód leczniczych i termalnych.
106	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Akapit dotyczący technologii wydobywania – str. 91 - należy przeredagować w taki sposób aby odzwierciedlał stan faktyczny na bazie wiedzy merytorycznej.</p>	Uwaga uwzględniona. Przeredagowano zapis.
107	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Należy doprecyzować sformułowanie na str. 94: „brak pełnej dokumentacji nt. możliwości wydobywania złóż”</p>	Uwaga uwzględniona. Przeredagowano zapis
108	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Należy dopisać komentarz na str. 111, że odpady te nie mogą być poddawane procesom odzysku i przytoczyć podstawę prawną;</p>	Cały rozdział został przeredagowany zgodnie ze zmianami w PGO WM 2022.
109	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Zdanie na str. 113: „Oleje odpadowe zbiera się i magazynuje selektywnie według wymagań wynikających ze sposobu ich przemysłowego wykorzystania lub unieszkodliwiania” – należy uzupełnić o zapis: zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 5 października 2015 r. w sprawie szczegółowego sposobu postępowania z olejami odpadowymi (Dz.U. z 2015 r., poz. 1694);</p>	Cały rozdział został przeredagowany zgodnie ze zmianami w PGO WM 2022.
110	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Sformułowanie na str. 116: „Zagrożenie dla środowiska stanowi także wyrzucanie odpadów do morza, w wyniku czego niektóre ekosystemy morskie i przybrzeżne mogą poważnie ucierpieć” – sugeruje się przeredagować całą zawartość merytoryczną zarówno tego akapitu, jak i całego podrozdziału, w taki sposób aby stanowiła ona konkretny wkład merytoryczny adekwatny do tytułu i poparty przykładami z terenu województwa, a nie informacjami ogólnikowymi zaczerpniętymi z literatury przedmiotu niekoniecznie związanymi z analizowaną tematyką</p>	Uwaga uwzględniona. Usunięto zdanie: „Zagrożenie dla środowiska stanowi także wyrzucanie odpadów do morza, w wyniku czego niektóre ekosystemy morskie i przybrzeżne mogą poważnie ucierpieć.”
111	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Sformułowanie: „nieosiągnięcie przez wszystkie gminy wymaganych poziomów recyklingu i przygotowania do ponownego użycia frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła” nie wynika w sposób bezpośredni z tekstu na str. 114 w podrozdziale odpady komunalne odbierane selektywnie – sugeruje się uzupełnienie tekstu o informacje na podstawie których można wyciągnąć takie wnioski</p>	Cały rozdział został przeredagowany zgodnie ze zmianami w PGO WM 2022.
112	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Należy doprowadzić do uspołnienia informacji zawartych w tabelach: Np. w przypadku zadania OP.1.1. Termomodernizacja budynków tabela 52 wskazuje, że zadanie to będzie realizowane przez gminy, miasta, powiaty oraz przez właścicieli i zarządców nieruchomości i przedsiębiorców; w tabeli 51 jest to zadanie własne muzeów, zakładów opieki zdrowotnej i MODR oraz zadanie monitorowane gmin, miast, powiatów, właścicieli i zarządców nieruchomości i przedsiębiorców; następnie w tabeli 53 przy ww. zadaniu podmiotami odpowiedzialnymi za realizację jest długa lista szpitali.</p>	Uwagi nie uwzględniono. Tabele w harmonogramie są zgodne z <i>Wytocznym do opracowania wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów ochrony środowiska z września 2015 r.</i> rekomendowanych przez Ministerstwo Środowiska

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
NFOŚiGW - Departament Energii i Innowacji		
113	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Streszczenie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • powinno zawierać skrótowy przegląd kluczowych informacji ogólnych o kierunkach i projektach, o ich lokalizacji (powiat, gmina, miejscowość) • powinno zawierać główne i priorytetowe kierunki, działań i sztandarowych projektów inwestycyjnych i nie inwestycyjnych. • powinno zawierać odniesienie do wykonalności instytucjonalnej, techniczno-technologicznej i wykonalności ekonomiczno-finansowej w zakresie realizacji głównych kierunków, działań i kluczowych projektów. • powinno zawierać wskazanie powiązania POŚ z Programami Gospodarki Niskoemisyjnej, z założeniami i planami zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepło oraz paliwa gazowe oraz planowania oświetlenia ulic i dróg. • powinno zawierać główne wskazania do wyznaczonych celów strategicznych i szczegółowych , służących poprawie jakości powietrza na terenie województwa mazowieckiego, w tym ograniczenia emisji gazów cieplarnianych (CO₂) i ograniczenia niskiej emisji poprzez wdrażanie nowych technologii opartych na OZE oraz zakładaną redukcję zużycia energii finalnej i poprawy efektywności energetycznej. • powinno zawierać główne wskazania najważniejszych potrzeb społeczności lokalnej w obszarze gospodarki energetycznej. 	<p>Uwaga uwzględniona. Dodano do Streszczenia cele i kierunki działań wraz z informacją co było brane pod uwagę przy ich wyznaczaniu; nie odniesiono się do zapisu dotyczącego zgodności z PGN-ami i z założeniami planów zaopatrzenia w energię (...), ponieważ są to dokumenty niższego szczebla, które muszą być zgodne m. in. z programami ochrony powietrza, z którymi zgodny jest projekt <i>Programu</i>.</p>
114	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Brak wskazania założeń sugerowanych tytułem rozdziału. Zawarto bardzo szeroki opis działań podjętych w latach 2013-2014. Jeżeli jest możliwe można by podać ocenę stanu realizacji poprzedniego POŚ dla województwa.</p>	<p>Uwzględniono opis działań z poprzedniego programu.</p>
115	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: System handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (str. 26-27) - opis dokumentów programowych - nie stanowi opisu regionu</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Dodano informację: Według URE, w roku 2015 r. całkowita emisja dwutlenku węgla do atmosfery w województwie mazowieckim była na poziomie 7 461 717,6 Mg. Dane te odnoszą się do 38 przedsiębiorstw, które podały emisję zanieczyszczeń. Dokładny opis regionu w tej kwestii jest utrudniony ze względu na fakt, iż informacje są podawane w podziale na instalacje, a brak jest informacji dotyczących województw.</p>
116	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Ograniczenia rozwoju OZE(str. 37-38) – bardzo ogólnie bez odniesienia się do obszaru-nieujednolicony opis np. w części brak odniesienia do przepisów prawa, możliwości finansowych Inwestorów , zdolności kredytowej, źródeł finansowania i ich dostępności, logistyki, zasobów kadrowych itp.</p>	<p>Uwaga nie uwzględniona. W Programie odniesiono się jedynie do tego zagadnienia ze względu na fakt, iż województwo posiada szczegółowe opracowanie <i>Rozwój energetyki opartej na źródłach odnawialnych w województwie mazowieckim – stan i wyzwania</i> opracowane przez Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie.</p>
117	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: W tabeli 8 (str. 40) jednostki dotyczące emisji dla zanieczyszczeń gazowych oraz zanieczyszczeń zatrzymanych, powinny być wyrażone w <i>tys. Mg/rok</i></p>	<p>Uwzględniono zmianę jednostki.</p>
118	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: Kierunek interwencji OP.2. Ograniczenie emisji powierzchniowej – nazwa wskaźnika – Odbiorcy gazu ogrzewający mieszkania gazem – brak określenia jednostki</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Dodano jednostkę.</p>
119	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: • Tab.53 Harmonogram realizacji zadań własnych Województwa Mazowieckiego (str. 193-197) – Źródła finansowania b. ogólne bez sprawdzenia możliwości ich pozyskania</p>	<p>Uwaga nie uwzględniona. Źródła finansowania określono na podstawie danych z ankietyzacji a analiza możliwości pozyskania źródeł finansowania została przedstawiona w rozdziale 4.5.</p>
120	<p>Uwaga do <i>Programu</i>: W informacjach o NFOŚiGW można wspomnieć o Strategii działania NFOŚiGW na lata 2013-2016 r. z perspektywą do</p>	<p>Uwaga uwzględniona. Dodano zapisy o obu strategiach.</p>

Lp.	Treść uwagi	Stanowisko Departamentu Polityki Ekologicznej, Geologii i Łowiectwa
	2020 r. i Wspólnej Strategii działania NFOŚiGW i wojewódzkich funduszy na lata 2017-2020 r.	
121	Uwagi dodatkowe: W projekcie POŚ woj. Mazowieckiego można by się odnieść do wykonalności instytucjonalnej, techniczno-technologicznej i wykonalności ekonomiczno-finansowej w zakresie realizacji głównych kierunków, działań i kluczowych projektów	Uwaga uwzględniona częściowo. Zagadnienia dotyczące instrumentów prawno-administracyjnych, ekonomicznych, społecznych, a także źródeł finansowania zostały opisane w Rozdziale 4. <i>Wdrażanie, zarządzanie i monitoring realizacji założeń Programu.</i>
122	Uwaga dodatkowe: Wskazane byłoby powiązanie POŚ z Programami Gospodarki Niskoemisyjnej, z założeniami i planami zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepło oraz paliwa gazowe oraz planowaniem oświetlenia ulic i dróg.	Uwaga nie uwzględniona. Dokumenty wymienione w sugestii są opracowywane na poziomie gmin. W <i>Programie</i> odwołano się do dokumentów szczebla wojewódzkiego m.in. programów ochrony powietrza.
123	Uwaga dodatkowe: Powinny być wymienione najważniejsze potrzeby społeczności lokalnej w obszarze gospodarki energetycznej.	Uwaga nie uwzględniona. POŚ jest dokumentem wojewódzkim i skupia się na potrzebach ogólnych województwa, potrzeby społeczności lokalnej w obszarze gospodarki energetycznej są analizowane w dokumentach na poziomie gminy np. plany gospodarki niskoemisyjnej.